

Американська соціологія сьогодні (Суб'єктивні нотатки зі 104-ї конференції Американської соціологічної асоціації у Сан-Франциско)

На початку серпня 2009 року в Сан-Франциско відбулася 104-та щорічна конференція Американської соціологічної асоціації (АСА). Загальна тема конференції дістала відображення у назві доповіді президента асоціації *Патриції Гіл Колінз* — “**Нова політика спільноти**”. Ця тема, зазначила Колінз, передбачає переосмислення феномена спільноти, який під впливом глобалізаційних процесів, соціальних рухів і розвитку технологій змінюється так само швидко, як і світ загалом. Раніше аполітичні сфери спільноти тепер дедалі більше залучаються до різноманітних політичних процесів і стають потужними чинниками формування соціальних і політичних ідентичностей. Виникають спільноти нового типу, наприклад, на ґрунті віртуальних комунікацій. Зростання смислової багатоманітності всередині й за межами спільноти призводить до виникнення суперечливих позицій і перспектив. Усе це коло проблем послугувало лейтмотивом наукових дискусій конференції.

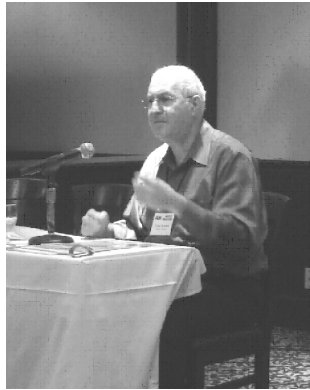
Попри існування цілісного тематичного простору, конференціям АСА дуже важко дати узагальнену характеристику. Вираз Цицерона *E Pluribus Unum* вельми точно годиться для визначення американської реальності, і цей девіз можна сміливо перенести з державного герба США на логотип соціологічної асоціації. Крім расового, етнічного і культурного плюралізму багатоманіття пов'язане із силою-силенною учасників щорічних конференцій АСА. Я вже відвідував одну із таких конференцій у Нью-Йорку 2007 року й можу стверджувати, що як тоді, так і цього разу, у Сан-Франциско, загальна кількість учасників цього професійного форуму становила 8–10 тисяч. Якщо зорієнтуватися на офіційні дані, ця цифра сягає не менш як 6 тисяч. Величезний масштаб конференції підтверджує її опублікована програма, вагомий том якої має близько 350 сторінок. Вражає також організація події. У двох готелях, одним із яких незмінно є “Гілтон”, лишень упродовж чотирьох днів було проведено кілька тисяч різноманітних заходів, включно із субконференціями, симпозиумами, сесіями та секціями, круглими столами, презентаціями тощо. Кожен учасник, налаштований на плідну працю й численні зустрічі, мав заздалегідь і ретельно планувати свій візит. Саме так вчинив і я, з огляду на свій досвід Нью-Йоркської конференції.

Моя поїздка до США цього року мала дві основні мети. Перша полягала у виступі на щорічній зустрічі Товариства символічного інтераціоналізму (ТСІ)¹. У матеріалах доповіді разом із професором Аризонського університету *Джоном Джононом* ми намагалися на порівняльних засадах проаналізувати поведінкові стратегії людей за ситуації нинішньої економічної кризи. Забігаючи наперед, зазначу, що не-

¹ Society for the Study of Symbolic Interaction (див.: <http://www.espace.salford.ac.uk/sssi/>).

сподіваним для нас результатом було те, що, незважаючи на абсолютно різні макропоказники у США й в Україні, ми виявили фактично однакові “стратегії виживання” на рівні повсякденного життя¹.

Даючи загальну характеристику ТСІ, можна відзначити, що ця організація налічує у своїх лавах не більш як сто членів і видає власний часопис “Symbolic Interaction”, а також щорічну серію колективних монографій “Studies in Symbolic Interaction”. ТСІ виникла близько сорока років тому внаслідок того, що можна назвати рухом “якісного” протесту проти “кількісного” соціологічного мейнстриму, проте сьогодні фактично інтегрувалася в загальну структуру АСА. Інтеграція виявляється, приміром, у проведенні щорічних зборів в одному місці та в один час, а також у тому, що більшість членів товариства одночасно є членами АСА. Щось подібне притаманне іншим американським соціологічним організаціям², котрі, подібно до ТСІ, дістали у програмах АСА визначення “sister associations”. Насмілюся припустити, що про ці наукові товариства, до яких мали і мають стосунок соціологи світового рівня, майже нічого невідомо у пострадянському просторі.

Евіатар Зерубавель

Збори ТСІ тривали три дні і склалися із 25 секцій, присвячених найрізноманітнішим темам: “Нові досягнення в теорії символічного інтеракціонізму”; “Музика й інтеракція”; “Мас-медіа і пропаганда”; “Дослідження девіантної поведінки”; “Мова і символічна інтеракція”; “Гендер, насильство і віктимізація” тощо. Серед виступів, що пролунали, можна назвати доповіді **Норберта Вілі**³ (семіотика кризи), **Саймона Готшалка** (етнографія Інтернет-простору), **Джозефа Котарби** (соціологія музики), **Ганса Бакера** (сільські громади). Збори завершилися двома дуже цікавими заходами. Першим із них була лекція з теми “Генеалогічна уява: рід і покоління у повсякденному житті”, яку прочитав учень І.Гофмана, автор когнітивної

¹ *Johnson J., Melnikov A.* Studying Economic Behavior in Context. Paper presented at the annual meeting of the Society for the Study of Symbolic Interaction / 104th ASA Annual Conference. San Francisco, USA, August 8–11. Forthcoming.

² Наприклад, Товариство з вивчення соціальних проблем, Асоціація соціології релігії, “Соціологи за права жінок у суспільстві” тощо.

³ Норберта Вілі українські соціологи знають завдяки праці: Історія і політика сучасної соціологічної теорії // Соціологічна теорія сьогодні / За ред. В.Танчера. — К., 1994. Це один із небагатьох, якщо не єдиний, перекладений російською мовою текст авторитетного американського теоретика.

теорії соціального часу *Евіатар Зерубавель*¹. Виступ викликав жвавий інтерес і дискусії, а слідом за цим розпочалася урочиста вечерея, під час якої було вручено щорічні премії та підбито підсумки роботи товариства за минулий період. Головну премію імені Джорджа Герберта Міда за видатний внесок у розвиток символічного інтеракціонізму було вручено цього року Джозефові Котарбі із Г'юстонського університету. Мій співавтор Дж.Джонсон був визнаний гідним премії “Mentor Award” за видатні досягнення в підготовці майбутнього покоління соціологів. Також була вручена премія імені Чарльза Гортон Кулі за кращу публікацію року в традиції символічного інтеракціонізму (книга Каролін Еліс “Погляд назад: автоетнографічні роздуми про життя і роботу”) і премія імені Герберта Блумера за кращу працю серед аспірантів (стаття Раймонда Гарет-Пітерса “Якщо мені не потрібно більше працювати, хто тоді я?”).

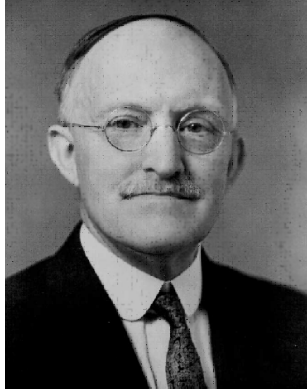
Лауреат Премії Міда 2009 року
Джозеф Котарба

Вручення нагород є не менш поширеною традицією не тільки в ТСІ, а й на рівні АСА загалом. Щорічно відбувається голосування у дев'яти головних і майже ста секційних номінаціях. Так, головну премію за найкращу книжку року цього разу здобув Стивен Епштейн за працю “Інклюзія: політика відмінності в медичному дослідженні”. У книжці проаналізовано проблему нерівності та механізми соціальної політики у сфері охорони здоров'я². Назву ще одну премію, а точніше — привілей. Свого часу радянським соціологам було відомо про існування у США премії

¹ Евіатар Зерубавель — автор книжок “Patterns of Time in Hospital Life” (1979), “Hidden Rhythms” (1981), “The Seven Day Circle” (1985), “The Fine Line” (1991), “Terra Cognita” (1992), “Social Mindsapes” (1997), “The Clockwork Muse” (1999), “Time Maps” (2003), “The Elephant in the Room” (2006).

² Ще були вручені такі головні нагороди АСА за 2009 рік: Public Understanding of Sociology Award (J. Levin, Northeastern University); Distinguished Contributions to Teaching Award (C. Howery, retired); Jessie Bernard Award (C. Ridgeway, Stanford University); Cox-Johnson-Frazier Award (A. Morris, Northwestern University); Distinguished Career Award for the Practice of Sociology (S. M. Miller, Commonwealth Institute); Excellence in Reporting of Social Issues Award (B. Ehrenreich); W. E. B. DuBois Award of Distinguished Scholarship (S. Stryker, Indiana University); Dissertation Award (C. Laurier Decoteau, University of Illinois-Chicago, “The Bio-Politics of HIV/AIDS in Post-Apartheid South Africa”).

імені Сорокіна, яку було засновано ще за життя Пітирима Олександровича¹. Її лауреатами були П.Блау (премія 1968 року за працю “Американська структура зайнятості”, написану у співавторстві з О.Данканом і А.Тайрі), І.Валерстайн (премія 1975 року за книжку “Сучасна світ-система”) та інші видатні соціологи. Остання така премія була вручена 1979 року, після чого вона перетворилася на “Сорокінські лекції”, з якими сьогодні мають змогу виступити лауреати провідних премій АСА.

Дуайт Сандерсон,
31-й президент АСА і фундатор її першої секції

Поряд із преміями не меншою мірою вражають своїм багатоманіттям секції АСА. Зараз налічується сорок вісім секцій, це лишень на сім секцій менше, ніж у Міжнародній соціологічній асоціації (МСА). Проте американська асоціація в кілька разів перевершує МСА за чисельністю, бо загальна кількість членів усіх її секцій становить близько 25 тисяч. Звісно, щоб досягти такого рівня розвитку та спеціалізації, знадобилося не одне десятиліття. Майже так само, як і в історії розвитку Соціологічної асоціації України, упродовж 16 років від моменту виникнення Американського соціологічного товариства 1905 року не існувало жодних секцій. І лише у 1921 році були засновані дві перші секції — секція із соціології села, на чолі з майбутнім президентом АСА, професором Корнельського університету Дуайтом Сандерсоном, та секція соціальних досліджень. У 1930-му році налічувалося вже дев'ять секцій і приблизно стільки їх зберігалось цілих сорок років, поки розпочалося повільне, але постійне зростання. У середньому від початку 1970-х щороку створюється одна нова секція².

Сьогодні найбільшими секціями АСА, кількість членів яких трохи перевищує тисячу, є секції “Медична соціологія”, “Соціологія культури”, “Організації, зайнятість і робота”, “Стать і гендер”. Доволі великими (близько 800 членів) є секції “Соціологія освіти”, “Сім'я”, “Теорія соціології”, “Колективна поведінка і соціаль-

¹ Заснування цієї премії, що є свідченням найвищого визнання, тішило Сорокіна в останні місяці життя. Зокрема, він згадує про це у своєму листуванні з І.С.Коном. Див.: Из эпистолярного наследия Питирима Сорокина: переписка с И.С.Коном // Журнал социологии и социальной антропологии. — 1998. — Т. 1. — Вып. 2. — С. 20–35.

² Докладніше про історію АСА див.: *Rhoades L. A History of the American Sociological Association, 1905–1980.* — Washington, DC, 1981; *Rosich K. A History of the American Sociological Association, 1981–2004.* — Washington, DC, 2005.

ний рух”, “Расові й етнічні меншини”, “Раса, гендер і клас”, “Політична соціологія”, “Економічна соціологія”, “Викладання і навчання соціології”. У решті секцій налічується від 176 (секція “Тварини і суспільство”) до 730 членів (секція “Порівняльно-історичної соціології”), а в середньому цей показник коливається в межах 450 осіб. До новітніх груп за інтересами, що мають статус “на стадії формування”, належать секції “Права людини”, “Інвалідність і суспільство”, “Альтруїзм і соціальна солідарність” та “Соціологія тіла”. Нехай це не професійна оцінка, але гадаю, що за рівнем розвитку тих чи тих секцій можна судити про найактуальніші сфери, проблеми й тенденції розвитку американської соціології загалом.

У червні 2009 року пішов із життя
Ральф Дарендорф

Можна сказати, що кожен секційні збори асоціації цього року становили інтерес із професійної точки зору, а чи був цей інтерес більшим або меншим, уже залежало від спеціалізації та кола наукових інтересів того чи того учасника. Відбулася ціла серія так званих “президентських сесій”, присвячених різним аспектам центральної теми конференції. За традицією на початку головної з цих сесій, де вручали нагороди АСА і пролунала президентська доповідь, присутні вшанували пам’ять видатних соціологів із різних країн, які пішли з життя торік. Так я дізнався, що 17 червня 2009 року, у віці 80 років, у німецькому Кельні помер один із класиків соціології Ральф Дарендорф¹. І дуже прикро, що серед соціологів, які пішли з життя у 2009 році, так і не було названо ім’я А.Г.Здравомислова, якого не стало за три тижня після смерті Дарендорфа.

Якщо зважити на незмінний інтерес американських соціологів до політики, то не дивно, що окремий симпозіум у рамках конференції був присвячений Бараку Обамі та його діяльності на посаді президента. Загальну спрямованість цього заходу найліпшим чином відображають ключові питання, що обговорювалися під час різних сесій симпозіуму: “Феномен Обами”, “Чому Обама виграв вибори і про що це свідчить стосовно демократії у США?”, “Чи потрібен соціолог в адміністрації Обами?”, “Президент Обама і расові, гендерні та класові проблеми” тощо. Розглядали і вплив політики Обами на виникнення й діяльність різних спільнот і соціальних рухів. Утім, назагал прихід нового президента до влади був схарактеризований американськими соціологами не інакше як “історична подія”.

¹ У вітчизняних підручниках з історії соціології зазвичай відсутня інформація про те, що Ральф Густав Дарендорф мав титули барона і лорда, був членом британської Палати Лордів, обіймав високі посади в уряді Німеччини та Європейського Союзу.

Не меншої уваги заслуговують інші заходи конференції. Свої збори провела секція “Соціологія емоцій”, яка динамічно розвивається. Тут обговорювали питання теоретичних й емпіричних перспектив у цій дослідницькій царині. У дискусіях взяли участь **Рендал Колінз**, **Джонатан Тьорнер**¹, **Пітер Бурке** та інші соціологи. Наголошу принагідно, що Рендал Колінз поступово перетворюється на одного із найвпливовіших теоретиків США. У відповідях колег на моє запитання про те, кого сьогодні можна назвати лідерами професії, найчастіше лунало саме його ім’я, а також імена Ральфа Тьорнера і Джефрі Александера. Крім цього, на конференції було оголошено, що Р.Колінз обійматиме посаду президента АСА у 2011 році, що зайвий раз підтверджує його лідерську позицію.

На європейських соціологічних конференціях існує традиція проводити презентації нових книжок під назвою “Зустрічаємо автора”. У США така традиція дістала назву “Автор зустрічає критику”. Два роки тому в Нью-Йорку я був присутній на такій презентації, коли Дж.Александр “зустрічав критику” своєї книжки “Громадянська сфера”, що вже вважається однією із найвидатніших праць останніх десятиліть у царині соціологічної теорії². Висловилися три критики, після чого в автора була можливість виступити у відповідь. Пам’ятаю, як пожартувала тоді одна із критиків, Маргарет Сомерс, розпочавши свої зауваження приблизно з такого: “...у кого в аудиторії є ця книжка? Я бачу, вона є у Джефа”. Александр підняв свою книжку над головою і всі побачили величезний том. “У цій величезній книжці 800 сторінок...”, — сказала Сомерс, — ...і це — перше критичне зауваження!” Цього року в Сан-Франциско я відвідав аналогічний захід, проведений під егідою секції “Порівняльно-історичної соціології”, де Р.Колінз виступив як критик Ребеки Імай, з її книжкою про економіку середньовічної Італії “Нерозвиненість капіталізму”, а також Пола Макліна — автора праці “Мистецтво побудови мереж: стратегічні взаємодії і патронаж у Флоренції доби Ренесансу”.

Рендал Колінз у ролі критика

Видатний американський фахівець з історії соціології **Чарльз Камік** виступив цього року організатором одразу двох сесій. На першій тематичній сесії “Деконструювання соціологічних конструкцій американської спільноти” виступили соціологи **З.Робінсон**, **Н.Марвел**, **Д.Гейні**, **К.Грингаус**. Теми їхніх доповідей відтворювали проблематику спільноти переважно крізь призму соціології міста. На другій сесії,

¹ Нещодавно вийшла друком програмна стаття Дж.Тьорнера, присвячена соціології емоцій: The Sociology of Emotions: Basic Theoretical Arguments // Emotion Review. — 2009. — Vol. 1 — No. 4 (October). — P. 340–354.

² Див.: *Титаренко Л.Г.* Рецензия на книгу Дж.Александера “Гражданская сфера” // Социологические исследования. — 2008. — № 2. — С. 151–154.

проведеній під спільним патронатом секцій “Історія соціології” та “Порівняльно-історична соціологія”, Камік очолив дискусію з проблеми “Історизуючи історичну соціологію”.

Добре знайомий українським соціологам метатеоретик і автор широко відомої “теорії макдональдизації” **Дж.Рітцер** також узяв цього року участь у двох заходах. На субконференції секції “Теорія соціології” він доповідав із теми “Макросоціологія за доби глобалізації”. Загальна тема цієї щорічної субконференції була спрямована на осмислення макро-мікрроз’язків у соціологічній теорії, а її учасники, прихильники різних теоретичних підходів (крім Дж.Рітцера — **Дж.Голдстоун, П.Бурке, П.Ноан, У.Робінсон**), висловили власну думку з приводу поточних дослідницьких проблем і актуальних тенденцій у цій сфері. Крім цього, разом із соціологами з Нью-Йорка **Г.Молотцем** і **Ш.Зукін**, Дж.Рітцер виступив у ролі критика нової книжки Е.Саа “Безпечний шопінг: як ми перейшли від захисту довкілля до захисту себе”. Як вочевидноється з назви книжки і з самого факту її широкого обговорення, масове прагнення споживання біологічно чистих продуктів і пов’язані з цим явища стають актуальною соціальною і дослідницькою проблемою.

Сумно констатувати, що ціла плеяда видатних соціологів США поступово залишає колишні позиції. Зокрема, представник пізньої Чиказької школи, фундатор “теорії навішування ярликів” і автор соціологічного бестселера “Аутсайтери” **Говард Бекер**¹ цього року вже не виступав із доповіддю, мабуть, через похилий вік (81 рік). Проте він був заявлений учасником дискусій на сесіях “Інтегруючи методи якісного і кількісного аналізу” і “Що нового на перетині культури та економіки?”. На першій сесії порушувалося одвічне соціологічне питання про співвідношення теорії й емпіричних даних. У чотирьох доповідях, що пролунали, пропонувалися нові відповіді на це питання, у тому числі з позицій *best practice*, як американські соціологи називають одну із соціологічних технік, що становить формалізацію унікального успішного досвіду. У межах другої сесії за участі Бекера, організованої секцією “Соціології культури” під керівництвом **М.Форкейда**, висвітлювалися комерційні аспекти мистецтва (**П.Левін, Е.Кослор**), обговорювався феномен інтересу в бізнес-культурі (**Л.Спілмен**) і ціла низка інших проблем.

Стисло про деякі інші сесії. Гарвардський політолог **Р.Патнем** заглибився в сферу релігійних проблем, а також дав цього року дорогу молодому поколінню. На зборах секції “Соціологія релігії” він представляв свою спільну працю із соціологом **Ч.Лімою**, котрий лише два роки тому захистив дисертацію з теми “Мережі, мобілізація та участь громадян у політиці” у тому ж таки Гарварді. Назва праці Патнема і Ліма “Потаємна молитва — не розвага: релігія, соціальні мережі і суб’єктивний добробут”. Видатний німецький соціолог **Ульріх Бек** з Університету Мюнхена залишився вірним своїм дослідницьким інтересам і взяв участь у тематичній сесії №539 за назвою “Космополітанізм і спільнота”. Лунали у Сан-Франциско й українські мотиви. Секція “Міжнародні міграції” організувала серію круглих столів, на одному з яких було подано доповідь **Н.Шапкіної** з Канзаського державного університету з теми “Ризик-менеджмент в антикримінальних ініціативах у Росії й Україні”.

¹ Утім, виявилось, що не лише українські, а й багато хто з американських соціологів не знають, що в США було два видатні Говарди Бекери. Їхні повні імена різняться лише однією літерою (Говард Сол Бекер, нар. 1928 і Говард Поль Бекер, 1899–1960), із чим було пов’язано чимало курйозних випадків. У реальному житті ці соціологи зустрічалися лише одного разу і з’ясували, що не перебувають у родинних стосунках. Див. спогади про це молодшого Бекера на його персональному сайті (http://home.earthlink.net/~hsbecker/news_two_howies.html). Своєю чергою, старший Бекер був відомий нам як 50-й президент АСА і як співавтор Алвіна Боскова по перекладеній російською мовою книжці “Современная социологическая теория” (1961).

На сесії “Транснаціональні спільноти” **С. Соларі** з Каліфорнійського університету в Берклі виголосила доповідь “Між Європою й Африкою: будівництво “нової” України на плечах жінок-мігрантів”. Круглий стіл “Пам’ять, фрейми і культура” секції “Колективна поведінка і соціальний рух” очолила **К. Горбенко** з Університету Пенсільванії. Тема її доповіді — “Че Гевара в Києві: створення легітимності в медіа-дискурсі”.

Зрештою, під час візитів до США, а також мірою занурення “у ситуацію” мене не залишало відчуття того, що, попри очевидний прогрес американської соціології в цілому, в ній зникає жива історія й зі сцени іде доба “великих імен”. Я читав величезні списки членів АСА і не знаходив там знайомих прізвищ, хоча вже кілька років серйозно вивчаю американську соціологію. Якщо ви подивитеся на прізвища президентів АСА, побачите таке: якщо раніше асоціацію очолювали Т. Парсонс, С. Стоуфер, П. Сорокін, П. Лазарсфельд, Дж. Гоманс та інші всесвітньо відомі соціологи, то імена президентів останніх років навряд чи так само широко відомі світовій соціологічній спільноті: А. Калеберг (2008); Ф. Півен (2007); С. Епштейн (2006); Т. Дастер (2005). Усе це змусило мене замислитися, коли я намагався здійснити другу головну мету моєї подорожі через Атлантику, тобто зустрітися з **Едвардом Тірік’яном** — “живим класиком”, про якого я завершую дисертацію і праці якого ретельно вивчаю впродовж останніх п’яти років. Уперше я спробував зустрітися із Тірік’яном ще два роки тому на конференції АСА в Нью-Йорку. На жаль, він не був тоді офіційно заявлений у програмі й знайти його мені не вдалося.

Цього року в Сан-Франциско все склалося успішно. Тірік’ян був організатором тематичної сесії “Уявлені спільноти у XXI столітті”, присвяченої переосмисленню ідей Б. Андерсона, викладених у його знаменитій книзі 1983 року¹. На сесії пролунали доповіді **К. Кальгуна**, **Г. Файна**, **Б. Велмана** і **Е. Глен**, у яких було зроблено спробу оцінити актуальність концепції Андерсона за нових, сучасних умов, а також співвіднести поняття “нація” і “спільнота”. Проведенню сесії передував один вельми цікавий, але майже непомічений епізод. “Сан-Франциско сорок років по тому” — під такою назвою за кілька місяців до конференції вийшла невелика стаття Тірік’яна в періодичному виданні АСА “Footnotes”. У цій невеликій розвідці йшлося про те, що конференція у Сан-Франциско 2009 року має свого роду історичний характер для американської соціології. Саме сорок років тому, 1969 року, конференція АСА також проходила у Сан-Франциско і збіглася із відомою культурно-політичною кризою та студентськими виступами. Заворуження заторкнули тоді й саму соціологічну асоціацію. Група її членів, переважно студентів, висловила протест офіційній організації і провела окремі збори, присвячені пам’яті П. Сорокіна в методистській церкві Глайд Меморіал на Еліс-стріт. Учасники зборів мали значки з написами “Сорокін живий!”, “Рух за звільнення соціології” і “Революція — це не заходи із придушення повстання” — антивоєнними закликами проти використання соціології в контексті будь-яких насильницьких дій. Там же пролунав скандальний виступ **Алвіна Гоулднера**, який вдався до глузування із Сорокіна і заявив, що в соціальних науках було лише два радикальні мислителі — Карл Маркс, котрого немає в живих, і він сам. Це сталося менш ніж за рік до оприлюднення його знаменитого твору “Настання кризи західної соціології”.

Свою розвідку Тірік’ян завершив словами про те, що особистість Сорокіна залишається запитуваною в наші дні, й пообіцяв прийти зі значком сорокарічної давнини на конференцію цього року. Цю обіцянку важко інтерпретувати інакше, ніж символічно. Як же я здивувався, коли вже на відкритті секції з “уявлених спільнот” я побачив на грудях у Тірік’яна круглий, яскраво помаранчевий значок із напи-

¹ Див. російський переклад: *Андерсон Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма.* — М., 2001.

сом “Сорокін живий!”. Після кількох вступних фраз Тірік’ян показав на нього і запитав у аудиторії: “Хто був на тих зборах у Глайд Меморіал 1969 року?”. У приміщенні перебувало десь близько п’ятдесяти людей, але руку підняв лише один зі слухачів, який сидів поруч зі мною, і це був Дж.Джонсон...

За два дні до конференції
Едвардові Тірік’яну виповнилося вісімдесят років.
На його грудях значок із написом “Сорокін живий!”

Я зустрівся із Тірік’яном увечері того ж дня, і ми довго розмовляли й гуляли вечірнім Сан-Франциско. Він згадував, як уперше відвідав конференцію АСА майже 60 років тому, і казав, що вже майже не бачить тут нікого зі своїх однолітків. Я дивився на нього і подумки перелічував його вчителів, близьких друзів і колег: Пітірим Сорокін, Талкот Парсонс, Джордж Гоманс, Клайд Клакгод, Гордон Оллпорт, Самуель Стоуфер, Нейл Смельзер, Роберт Бела, Гарольд Марфінкель, Збігнев Бжезинський, Жак Маритен, Жорж Баландье, Жорж Гурвич... І це був лише початок списку. Незвичні відчуття виникали, коли в контексті бесіди я згадував із певної нагоди імена деяких класиків, а Тірік’ян казав щось на кшталт “...так, давно ми з ним не зустрічалися...”. Якоюсь мірою я відчував те, що колись відбувалося з М.Покровським, коли той зустрічався із Тірік’яном і все не міг звикнути до того, що “Боб” — це Роберт Мертон¹.

У той день Тірік’ян згадував ще чимало надзвичайних фактів і подій, виклад яких навряд чи можна знайти на сторінках його наукових праць. Він розповів мені про свої зустрічі з Альбертом Ейнштейном у Принстоні та про те, що написав кілька оповідань і навіть п’єсу, що була поставлена. За два дні до нашої зустрічі Тірік’яну виповнилося 80 років, а вище академічне звання в американській науці (*Professor Emeritus*) він заслужив іще п’ять років тому. Проте він поділився великими планами на майбутнє і, як з’ясувалося, він не лише не збирається пригальмовувати темп своєї наукової діяльності, а й у певному сенсі готовий збільшити його, написавши кілька підсумкових узагальнювальних праць, одна з яких матиме автобіографічний характер, утім, це, як то кажуть, вже зовсім інша історія. А наостанок додаю лише одне.

¹ *Покровський Н.Е.* Ранний вечер на утренних холмах (субъективные заметки о Роберте Мертоне) // Социологические исследования. — 1992. — № 6. — С. 80–88.